

**การพัฒนาพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยผ่านวิชาหน้าที่พลเมือง
วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม**
**Developing Good Citizens by The Way of Democracy Through
Civic Duty, Cultural and Social Life Course**

วิภาดา พินลา*

บทคัดย่อ

พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า คนเรามีความสามารถในการพัฒนาตนเองและมีอิสระที่จะเลือกดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง เพราะคนเราย่อมเลือกทางที่ดีที่สุดผ่านการลองผิดลองถูก ประชาธิปไตยจึงเป็นระบบการเมืองการปกครองที่ประชาชนทั้งหลายปกครองตัวเองร่วมกัน ซึ่งการพัฒนาพลเมืองประชาธิปไตยผ่านวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นวิชาหนึ่งที่พัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยให้มีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีเกี่ยวกับประชาธิปไตย ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้หน้าที่พลเมืองในระบบการศึกษาไทยยังมีจุดบกพร่อง เพราะยังยึดติดกับเนื้อหาสาระตามที่หลักสูตรกำหนดมากกว่าการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติอย่างแท้จริง ดังนั้นโรงเรียนจึงเป็นสถานที่สำคัญในการส่งเสริมและจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญ โรงเรียนจึงควรปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้ได้เรียนรู้ทฤษฎีผ่านการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต และเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำไปใช้ในสังคมและประเทศชาติสืบไป

คำสำคัญ: พลเมืองดี/ วิถีประชาธิปไตย/ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

Abstract

Democratic citizenship is based on the belief that we have the capability of self-development and freedom to choose our own lifestyle because we select the best through trial and error. Therefore, democracy is a political system that the people are autonomous. Developing good citizens by the way of democracy through civic duty, cultural and social life course is one of the courses that help students raise awareness of Thai citizenship to have knowledge, basic skills and positive attitude about democracy. Moreover, learning of civic duty in Thai education system has some flaws, because they are stuck to the contents based on the curriculum rather than learning through practicality. Thus, the school is an important place in encouraging and teaching the students to realize the importance of being good citizens. Schools should cultivate children

*อาจารย์ สาขาการสอนศิลปศาสตร์ (การสอนสังคมศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

and youth to learn theories through practice every day. This can be a preparation of students to become good adults in the future and can also be an important basis in continually applying to society and nation.

Keywords: Good citizens/ democratic path/ civic duty/ cultural and social life

ความหมายพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

คำว่า “พลเมือง” อาจจะเป็นคำที่ไม่คุ้นหูมากนักสำหรับคนส่วนใหญ่ ซึ่งต่างจากคำว่า “ประชาชน” และ “ราษฎร” ที่มักจะใช้หรือได้ยินกันโดยทั่วไป ซึ่งในความเป็นจริงแล้วคำว่าพลเมืองใช้เพื่อสื่อให้เห็นถึงคนที่มีสำนึกไปกว่าการเป็นเพียงประชาชนผู้รอรับประโยชน์จากภาครัฐเท่านั้น ก่อนอื่นเราคงจะต้องมาทำความเข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำว่า “พลเมือง” (Citizen) “ประชาชน” (People) และ “ราษฎร” (Subject) ว่ามีความหมายแตกต่างกันอย่างไร (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555, หน้า 9-12)

ประชาชน หมายถึง คนทั่วไป คนของประเทศ เช่น เราเป็นประชาชนคนธรรมดาไม่มีอภิสิทธิ์ใด ๆ ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ต้องรู้กฎหมายใครจะปฏิเสธว่าไม่รู้ไม่ได้

พลเมือง หมายถึง หมู่คนที่ เป็นของประเทศใดประเทศหนึ่ง เช่น ปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีพลเมือง 60 ล้านคน คำว่าพลเมือง แปลว่า กำลังของเมือง หมายถึง คนทั้งหมดซึ่งเป็นกำลังของประเทศ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การทหาร และอำนาจต่อรองกับประเทศอื่นโดยความหมายของคำว่า พลเมือง จึงหมายถึง คนที่สนับสนุนเป็นกำลังอำนาจของผู้ปกครอง เป็นคนที่อยู่ในการควบคุมดูแลของผู้ปกครอง เช่น รัฐบาลมีหน้าที่บริหารประเทศเพื่อให้พลเมืองมีความอยู่ดีกินดี

ราษฎร แปลว่า คนของรัฐ ความหมายเดิมหมายถึง สามัญชน คือคนที่ไม่ใช่ขุนนาง โดยในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งสยามไทยโบราณนั้น ประชาชนเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมด พอมาถึงช่วงรัชกาลที่ 5 ได้มีการเปลี่ยนแปลง

การบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ มีการเลิกทาสทำให้ประชาชนกลายเป็นราษฎรที่ไม่ต้องรับใช้เจ้าขุนมูลนาย และมีสถานะทางกฎหมายเทียบเท่ากันในความหมายคือ “ผู้ที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐและต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองเช่นเดียวเหมือนกันหมด “ราษฎร” จึงหมายถึง คนธรรมดา หมู่คนที่มิใช่ข้าราชการ หรือทหาร ตำรวจ มีความหมายคล้ายกับ คำว่า “ประชาชน” แต่มีความหมายเป็นทางการน้อยกว่าคำว่า ประชาชน เช่น เราเป็นราษฎรธรรมดา แต่ถ้าผู้บริหารประเทศคดโกง จ้อราษฎ์บังหลวงเราก็ดึงไปกัดค่าน คำว่า ราษฎร อาจหมายถึงคนทั่วไปของอำเภอหรือจังหวัดก็ได้ เช่น ที่จังหวัดนี้ราษฎรทำมาหากินทางเกษตรกรรม จังหวัดของเราได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดที่ราษฎรยากจนที่สุด

กล่าวโดยสรุป คำว่า “พลเมือง” มีความแตกต่างจากคำว่า “ประชาชน” และ “ราษฎร” ตรงที่ว่าพลเมืองจะแสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่าง ๆ ของตน รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการแสดงออกซึ่งสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ความเป็นพลเมือง (Citizen) มีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐ ต่างจากคำว่า ประชาชน ที่กลายเป็นผู้รับคำสั่งทำตามผู้อื่น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจึงอยู่ที่การเปลี่ยนให้ประชาชนคนธรรมดาได้กลายเป็นพลเมืองที่มีสิทธิกำหนดทิศทางของประเทศได้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า “พลเมือง” “วิถี” และ “ประชาธิปไตย” ไว้ดังนี้

“พลเมือง” หมายถึง ประชาชน ราษฎร ชาว
ประเทศ

“วิถี” หมายถึง สาย แนว ถนน ทาง

“ประชาธิปไตย” หมายถึง ระบอบการปกครอง
ที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่

ดังนั้น คำว่า “พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย”
จึงหมายถึง พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็น
ผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มี
หลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตน
ตามกฎหมายดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการ
ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและ
ประเทศชาติ ให้เป็นสังคมและเป็นประเทศประชาธิปไตย
อย่างแท้จริงตามหลักการทางประชาธิปไตย

ตารางที่ 1 คุณลักษณะของพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

สารัช บัศวรี (2541, หน้า 67-68)	สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2558, หน้า 12-13)	การสังเคราะห์คุณลักษณะของ พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย
1. มีความเคารพซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง (การวธรรม) คือ ทุกคนต้องให้เกียรติซึ่ง กันและกันทั้งทางกาย วาจา และความคิด ทุกคนย่อมเคารพในความคิดของผู้อื่น ทุกคนย่อมแสดงความคิดเห็นออกมา โดยไม่ล่วงเกินผู้อื่น ให้โอกาสและเคารพ ความคิดเห็นของคนทุกคน รวมถึงเคารพ ในสถาบันสำคัญของประเทศ เช่น ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	1. เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทุกคนเกิดมามีคุณค่าเท่ากันมีอาจล่วง ละเมิดได้ การมีอิสรภาพ ความเสมอภาค การยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคล โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคม ยอมรับความแตกต่างของทุกคน	1. การเคารพซึ่งกันและกัน (การวธรรม) เคารพในระเบียบ กฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับของ สังคมส่วนรวมด้วยความความเสมอภาค การประพฤติตนเป็นผู้มีภาวะธรรม
2. มีการแบ่งปัน ร่วมงานกัน และประสาน งานกัน (สามัคคีธรรม) ได้แก่ การทำงาน ร่วมกัน โดยใคร่ถนัดทางไหนก็แบ่งงาน นั้นไปทำ โดยไม่เบียดเบียนหรือหลีกเลี่ยง ร่วมมือกันทำตามอัธยาศัยและประสานงาน กันหมด โดยทำ ตามที่ได้ตกลงกันตาม แผนที่วางไว้ให้ลุล่วงไปด้วยดี	2. เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎหมาย กติกาสังคมเป็นธรรม โดยให้ความ สำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพ มีกฎกติกาที่วาง อยู่บนความยุติธรรมและชอบธรรม มีหลัก นิติรัฐในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพมิให้ ถูกละเมิด	2. การทำงานร่วมกัน (สามัคคีธรรม) การร่วมคิดหรือทำงานเป็นทีมด้วย ความเต็มใจ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และ ตั้งใจปฏิบัติงานนั้นให้สำเร็จลุล่วงตาม วัตถุประสงค์ตามสิทธิ เสรีภาพที่พึงมี หรือ เป้าหมายที่กำหนด การประพฤติตนเป็น ผู้มีสามัคคีธรรม

**คุณลักษณะของพลเมืองดี
ตามวิถีประชาธิปไตย**

บุคคลจะเป็นพลเมืองดีของสังคมได้นั้น จำเป็น
ต้องตระหนักถึงบทบาท หน้าที่ของตนเองและผู้อื่น
ภายใต้การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้
สอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณี และรัฐธรรมนูญที่
กำหนดไว้ ซึ่งการเป็นพลเมืองที่ดีต้องรู้จักเคารพกฎหมาย
เคารพสิทธิ เสรีภาพ มีเหตุผล ร่วมมือกันแก้ไขปัญหา มี
คุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลัก เพราะนับว่าเป็นสิ่งที่
สำคัญในการพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
ทั้งนี้ได้นำนักการศึกษาได้จำแนกคุณลักษณะของพลเมือง
ดีตามวิถีประชาธิปไตยไว้ได้ดังนี้

สารัช บัศวรี (2541, หน้า 67-68)	สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2558, หน้า 12-13)	การสังเคราะห์คุณลักษณะของพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย
3. มีความเชื่อมั่นในวิธีการแห่งปัญญา (ปัญญาธรรม) คือ การมีเหตุผลในการทำงาน การค้นคว้าหาความรู้เรื่องที่ถูกต้องมาใช้ในการทำงาน	3. รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม โดยตระหนักถึงบทบาท หน้าที่ของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นเนื้อหาที่มีคุณลักษณะสำคัญในหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคม ในการดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ช่วยเกื้อกูลกัน ใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วยเหตุและผล	3. การใช้สติปัญญา (ปัญญาธรรม) ใช้เหตุผลแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันหรือการทำงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคม การประพฤติตนเป็นผู้มีปัญญาธรรม

จากตารางที่ 1 คุณลักษณะของพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของบุคคลที่ช่วยให้สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาไปได้อย่างมั่นคงแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขบนพื้นฐานความแตกต่างหลากหลาย อาทิ การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การร่วมมือกันทำงาน การรู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่นอย่างมีเหตุผลในงานหรือโครงการต่างๆ ทั้งในระดับชุมชนถึงระดับประเทศ ฯลฯ และเพื่อให้การพัฒนาพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยเกิดเป็นรูปธรรมอย่างยั่งยืนและถาวรนั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการปลูกฝังความรู้ ทักษะ เจตคติเกี่ยวกับประชาธิปไตยผ่านระบบการศึกษา เพราะการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและพัฒนาคนทั้งในแง่ความรู้ ความคิด ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถตอบสนองทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติได้ ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาที่จะช่วยให้บรรลุถึงจุดหมายในอีกมิติหนึ่งว่า

“...ผู้ที่มุ่งหวังความดีและความเจริญมั่นคงในชีวิตจะต้องไม่ละเลยการศึกษา ความรู้ที่จะศึกษามี 3 ส่วน คือ ความรู้วิชาการ ความรู้ปฏิบัติการ และความรู้คิดอ่านตามเหตุผลความเป็นจริง อีกประการหนึ่งจะต้องมีความจริงใจและบริสุทธิ์ใจไม่ว่าในงาน ในผู้ร่วมงานหรือในการรักษาระเบียบแบบแผน ความดีงาม ความถูกต้องทุกอย่าง

ประการที่สามต้องฝึกฝนให้มีความหนักแน่นทั้งภายในใจ ในคำพูด...” (24 มกราคม 2530) พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรม (2552, หน้า 64)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา วิชาความรู้ และผลแห่งการใช้วิชาความรู้ในเชิงปฏิบัติ กล่าวคือ การศึกษาเป็นเครื่องมือของการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ เจตคติ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคล ฉะนั้นการศึกษาจึงไม่ใช่การกระทำหรือกิจกรรมที่สิ้นสุดในตัวเอง แต่เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่จุดหมายบางประการ การศึกษาในความหมายนี้จึงเกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิชาความรู้ทั้งในทางวิชาการ (ทฤษฎี) และในทางธรรม (ปฏิบัติ) หมายความว่าการศึกษาจะต้องใช้หลักแห่งวิชาการที่จะช่วยให้แนวทางการปฏิบัติบรรลุผล และให้ความรู้แห่งการปฏิบัติอันได้แก่ การฝึกฝนปฏิบัติวิชาการในความเป็นจริงเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญและชำนาญ

หลักการการจัดการเรียนรู้ตามวิถีประชาธิปไตย

การพัฒนาพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมมีผลการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายที่เน้นให้ผู้เรียนตระหนักและเห็นคุณค่าในเรื่องที่เรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นการต่อยอดการเรียนรู้จาก

รายวิชาพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อให้ผู้เรียนเกิด พุทธพิสัย (Cognitive domain) ทักษะพิสัย (Psychomotor domain) และจิตพิสัย (Affective domain) การจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องมุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนใน 3 ประการ ดังนี้

1. การสร้างให้เกิดความรู้ความเข้าใจ (Cognitive domain) และนำไปประยุกต์ใช้ได้ ความรู้ที่สำคัญสำหรับพลเมือง (Civic knowledge) ได้แก่ เนื้อหาความรู้ที่เป็นหลักและแนวคิดเรื่องระบบการปกครอง สถาบันทางการเมือง รัฐธรรมนูญ การออกกฎหมายและการกำหนดนโยบาย หลักนิติธรรม หลักจรรยาบรรณ หลักการจัดการความขัดแย้ง เป็นต้น ความรู้เหล่านี้จะใช้เป็นหลักคิดในการจำแนกรูปแบบของรัฐบาลแบบประชาธิปไตยกับแบบอื่น วิเคราะห์การใช้อำนาจและความสามารถของรัฐ และความเข้าใจได้ว่าประชาธิปไตยจะล้มเหลวหากรัฐบาลมีอำนาจมากเกินไปหรือน้อยเกินไป และไม่สนใจเสียงส่วนน้อย เป็นต้น

2. การสร้างทักษะในการเป็นพลเมือง (Psychomotor domain) คือมุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่สำคัญ สำหรับพลเมือง (Civic skills) ความรู้ต้องได้รับการประยุกต์ใช้ให้เป็นผลต่อชีวิตของพลเมือง มีการพัฒนาทักษะทางสติปัญญา (Intellectual skills) และทักษะการมีส่วนร่วม (Participatory skills) ที่ทำให้พลเมืองสามารถคิดและแสดงสิทธิของตน ดังนี้ ทักษะทางสติปัญญาจะทำให้พลเมืองสามารถคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลและข่าวสารอันเกี่ยวกับประเด็นสาธารณะ ชีวิตส่วนรวมและประโยชน์ร่วมของชุมชน รัฐและประเทศชาติ และสามารถตัดสินใจในประเด็นเหล่านั้นได้ การเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน ผู้เรียนต้องถูกท้าทายให้ใช้ความคิดและข่าวสาร ทั้งโดยปัจเจกบุคคลและร่วมกันคิด ทักษะการมีส่วนร่วม สามารถผลักดันให้พลเมืองมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ

3. การสร้างทัศนคติหรือเจตคติต่อประชาธิปไตย (Affective domain) ได้แก่ ผู้เรียนต้องเกิดความรู้สึกตระหนัก ความเต็มใจและมีทัศนคติประชาธิปไตยต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหรือเผชิญอยู่ เช่น เต็มใจในการเคารพกฎหมาย เห็นความสำคัญของความคิดเห็นที่แตกต่างและรับฟังอย่างเคารพในความเห็นต่างนั้น เชื่อมมั่นในตนในฐานะเจ้าของอำนาจการ จิตพิสัยที่สำคัญ คือ การมีคุณธรรมของพลเมือง (Civic virtue) ซึ่งหมายถึงคุณลักษณะของบุคคลที่จะช่วยยกระดับและรักษาประชาธิปไตยให้ยั่งยืน ดังนัยที่ว่าหากพลเมืองต้องการความมั่นคงปลอดภัยของสิทธิของตนในระบบประชาธิปไตยแล้ว พลเมืองต้องมีความรับผิดชอบต่อสิทธิเหล่านั้นด้วยการเคารพต่อสิทธิบุคคลอื่น ต้องกระทำหรือปฏิบัติการใดๆ ในการป้องกันสิทธิของตนเองและผู้อื่นจากการคุกคามของบุคคลอื่น ใช้สิทธิของตนในการทำให้ประชาธิปไตยทำงาน เช่น การใช้สิทธิออกเสียงการใช้เสรีภาพในการพูดและแสดงออก การมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะต่างๆ การมีวินัยในตนเอง การให้อภัย การเคารพศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ การทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม (ลิจิต ซีรเวคิน, 2536, หน้า 10) และนอกจากนั้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความมั่นใจในตนเอง และเชื่อมั่นศรัทธาในแนวทางประชาธิปไตยจนพัฒนาทักษะที่สามารถนำไปใช้ในครอบครัวและชุมชนต่อไปได้ จำเป็นต้องร่วมมือกับสถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก เพื่อเติบโตเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งในสังคมประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

1. ครอบครัว เป็นสถาบันแรกที่จะหล่อหลอมเด็กทั้งก่อนเข้าโรงเรียน และเมื่ออยู่ในโรงเรียนแล้ว ซึ่งสถาบันครอบครัวจะเป็นสถาบันสำคัญที่สนับสนุนให้เกิดการบ่มเพาะผู้เรียนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับโรงเรียน

2. โรงเรียน/สถาบันการศึกษา เป็นกลไกของรัฐที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และแผนพัฒนาประเทศ ที่ต้องให้การสนับสนุนในการสร้างเยาวชน

ของชาติให้มีจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของประเทศ รับผิดชอบต่อสังคมและประเทศของตน ด้านความรู้ ความเข้าใจ และทักษะประชาธิปไตย เพื่อเป็นพลังสำคัญ ในการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ก้าวหน้าขึ้น

3. สื่อ เป็นห้องเรียนใหญ่ของสังคม ซึ่งสะท้อน ภาพของชุมชน สังคมไทย และสังคมโลกให้เกิดการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังนั้น สื่อต่างๆ ที่แวดล้อม อยู่ในสังคม จึงพึงพิจารณาในการส่งเสริมการเรียนรู้ตาม แนวทางประชาธิปไตยในยุคเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารที่ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ดี สถาบันครอบครัว โรงเรียน และ ชุมชน เป็นสถาบันที่อยู่ใกล้ตัวเด็กมากที่สุดและมีอิทธิพล ต่อการเรียนรู้ของเด็กมากด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะความเป็น ชุมชนที่เป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียนทางสังคมที่เด็ก ควรได้มีส่วนรับรู้และเรียนรู้จากชุมชนของตน และความ เป็นชุมชนนั้นมีความเป็นมา มีการพัฒนาต่อเนื่องอย่าง มีอารยะ คือ มีภูมิศาสตร์ และมีวัฒนธรรม ทั้งภาษา ประเพณีและการดำรงชีวิตที่สืบสานกันมาอย่างต่อเนื่อง ชุมชนจึงเป็นส่วนประกอบสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งอัน สำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนใน แต่ละพื้นที่ที่มีคนหลากหลายอยู่ทั่วประเทศ (สำนักงาน คณะกรรมการการเลือกตั้งและสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557, หน้า 7)

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หน้าที่ พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตใน สังคม

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมให้บรรลุ เป้าหมายนั้น ผู้สอนจะต้องใช้กระบวนการ เทคนิค วิธีสอน ที่มีขั้นตอนเน้นสู่การปฏิบัติจริง โดยต้องแสวงหาและ เลือกใช้ กระบวนการ เทคนิค วิธีสอนที่เหมาะสม ซึ่ง ตัวอย่างกระบวนการ วิธีสอน วิธีคิดที่น่าสนใจเป็นเพียง ส่วนหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้

สิริวรรณ ศรีพหล (2552, หน้า 37-51) ได้กล่าว ไว้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความ เป็นพลเมืองดี พัฒนาเจตคติ และจิตสำนึกความเป็น พลเมืองดี มีดังต่อไปนี้คือ

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการ สาธิต ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเกิดมโนคติความคิด และ เข้าใจหลักการโดยผ่านการแสดงหรือการกระทำให้เห็น ได้อย่างชัดเจน เพราะบางสิ่งบางอย่างหรือกระบวนการ บางอย่าง ถ้าแสดงให้เห็นว่าเกิดขึ้นอย่างไร มีขั้นตอน อย่างไรแล้ว ย่อมเป็นการง่ายกว่าที่จะอธิบายสิ่งนั้นหรือ กระบวนการนั้นๆ ด้วยคำพูด การอธิบายด้วยคำพูด จะมีลักษณะเชิงนามธรรม แต่การสาธิตจะมีลักษณะเชิง รูปธรรม ซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้น

นอกจากนั้น ยังเป็นการสอนที่ประหยัดเวลาทั้ง ผู้สอนและผู้เรียน เช่น บางครั้งผู้สอนต้องการอธิบาย อันมีความซับซ้อนต้องใช้เวลามากชั่วโมงจึงจะทำให้ เข้าใจบทเรียนได้ แต่ถ้าใช้กิจกรรมการเรียนการสอนแบบ สาธิตแล้ว จะทำให้ประหยัดเวลาในการอธิบาย และทำให้ ผู้เรียนสนใจบทเรียนมากยิ่งขึ้น เพราะการได้ประสบการณ์ ตรงย่อมทำความเข้าใจกับผู้เรียนมากกว่าคำอธิบาย ธรรมดาๆ เช่น การสอนเรื่องมารยาทไทย ผู้สอนต้องการ ฝึกฝนการแสดงความเคารพ การสนทนา การแต่งกาย การมีสัมมาคารวะ เป็นต้น มีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน คือ

1.1 ขั้นเตรียมการสอน ผู้สอนต้องวิเคราะห์ เสียก่อนว่า บทเรียนที่จะสอนนั้นจะต้องใช้วิธีการสาธิต ได้อย่างเหมาะสมหรือไม่ ทั้งนี้ให้พิจารณาเนื้อหาและ วัตถุประสงค์ของบทเรียนด้วย

1.2 ขั้นสาธิต ผู้สอนต้องบอกวัตถุประสงค์ ของการสาธิต เพื่อผู้เรียนจะได้เข้าใจว่าตนจะได้อะไร จากบทเรียน อาจบอกเนื้อหาย่อๆ ของบทเรียนก่อนก็ได้

1.3 ขั้นสรุปและการประเมินผล ผู้สอนควร สรุปความสำคัญของสิ่งที่สาธิตไปนั้น อาจใช้การอธิบาย สั้น ๆ หรืออาจใช้วิธีการสรุปโดยการถามปัญหาหรือ คำถามกับผู้เรียนเกี่ยวกับสาระสำคัญ

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยอภิปราย ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ของตนในระหว่างที่เข้าร่วม อภิปราย กล่าวคือ สามารถแสดงความคิด ข้อโต้แย้ง หรือข้อสนับสนุนได้เมื่อรู้ข้อเท็จจริงหรือมีความรู้ในเรื่อง นั้นๆ นอกจากการได้เรียนรู้ด้วยตนเองแล้ว ผู้เรียนยังได้ รับความรู้ในด้านวิชาการ จากการอภิปรายของสมาชิกใน กลุ่มหรือจากการเสนอข้อสรุปของกลุ่มอื่นๆ

คุณค่าประการสำคัญอีกข้อหนึ่งคือ ด้านเจตคติ ได้แก่ การพัฒนาค่านิยมด้านประชาธิปไตย เช่น การเปิด โอกาสให้สมาชิกของกลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ การยอมรับมติของกลุ่ม เป็นต้น ส่วนทักษะการเรียนรู้ มุ่งพัฒนาทักษะกระบวนการในการคิด เปิดโอกาสให้ ผู้เรียนได้ฝึกฝนกระบวนการใช้ความคิด ในลักษณะมี ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล คิดในเชิงเปรียบเทียบ คิดอย่างมีลำดับ คิดอย่างแยกแยะ

นอกจากนั้นผู้เรียนยังได้ฝึกฝนทักษะในการ ทำงานร่วมกับกลุ่มการอภิปรายจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้ทำงานร่วมกับผู้เรียน โดยฝึกทักษะการพูดและการ แสดงความคิดเห็น และฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอีกด้วย การทำงานในลักษณะนี้จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจกระบวนการ ปฏิบัติสัมพันธ์ภายในกลุ่ม รวมทั้งฝึกการเป็นผู้นำและ ผู้ตามภายในกลุ่ม เช่น การสอนเรื่องค่านิยม ความมีวินัย ในตนเอง ผู้สอนต้องการฝึกฝนความซื่อสัตย์สุจริต ความ ขยันหมั่นเพียรและอดทน การใฝ่หาความรู้ การตั้งใจ ปฏิบัติหน้าที่ การยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของ ตนเอง เป็นต้น มีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน คือ

2.1 ขั้นเตรียมการอภิปราย โดยการกำหนด หัวข้อและรูปแบบการอภิปราย บทบาทผู้สอนและผู้เรียน รวมทั้งการจัดห้องเรียนและอุปกรณ์การสอน

2.2 ขั้นดำเนินการอภิปราย โดยผู้สอนบอก หัวข้อหรือปัญหาการอภิปราย กำหนดเงื่อนไขหลักเกณฑ์ ในการอภิปราย และดำเนินการอภิปราย

2.3 ขั้นสรุป โดยให้ผู้แทนกลุ่มแต่ละกลุ่ม สรุปผล และผู้สอนสรุปอีกครั้งเพื่อความกระจ่าง

3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการ แสดงบทบาทสมมติ ส่งเสริมผู้เรียนให้แสดงพฤติกรรม หรือบทบาทต่างๆ กันไปตามบทบาทที่กำหนดไว้ใน เหตุการณ์ พฤติกรรมที่ผู้เรียนซึ่งเป็นผู้แสดงบทบาทออก มานั้นจะสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึก อารมณ์ เจตคติของ ผู้แสดงที่มีต่อบทบาทหรือพฤติกรรมของผู้สวมบทบาท นั้นอยู่ รวมทั้งเข้าใจพฤติกรรมของผู้อื่นที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์หรือปัญหานั้น เพราะผู้เรียนได้ลงสว มบทบาทของพลเมืองในแง่ต่างๆ

คุณค่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการ แสดงบทบาทสมมติ จะเกิดขึ้นทั้งผู้แสดงบทบาทและ ผู้ชม กล่าวคือ กลุ่มผู้แสดงคือกลุ่มที่มีโอกาสออกไป แสดงบทบาทหรือสมมติว่าอยู่ในเหตุการณ์นั้นแล้วแสดง ความรู้สึก พฤติกรรมของตนออกมา ทำให้เข้าใจชีวิตจริง มากขึ้นเพราะเป็นการนำเอาเหตุการณ์จริงๆ ที่เกิดขึ้นใน สังคมมาให้ผู้เรียนได้เข้าไปเกี่ยวข้อง ได้เรียนรู้บทบาท ใหม่ๆ และได้ทดสอบบทบาทนั้นๆ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจ ของบุคคลอื่นๆ ในเหตุการณ์นั้นโดยตรง ช่วยให้รู้ถึงวิธี การติดต่อกับผู้อื่นว่าจะต้องแสดงบทบาทอย่างไร ทำให้ มีทัศนคติที่กว้างขวาง มองโลกในแง่บวกที่กว้างกว่าเดิม ส่วนในกลุ่มผู้ชมช่วยให้เข้าใจถึงวิธีการติดต่อ การแสดง บทบาทระหว่างสมาชิกในสังคม เข้าใจความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม และทัศนคติของผู้อื่น มีทักษะในการวิเคราะห์ ปัญหาหรือเหตุการณ์ต่างๆ เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา และ การหาทางออกเมื่อต้องเผชิญกับเหตุการณ์นั้นๆ

นอกจากนั้น ยังช่วยผู้เรียนทั้งสองกลุ่ม เข้าใจ ปัญหาของสังคม วิธีการอยู่ในสังคม และการแก้ปัญหา โดยเน้นเรื่องการแสดงบทบาท รวมทั้งเข้าใจความสัมพันธ์ ของมนุษยชาติในสังคมอย่างดี ทำให้ผู้เรียนเข้าใจความ สำคัญของการที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกัน ต้องแสดงบทบาท ที่เหมาะสม และเข้าใจถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันว่า มีสาเหตุจากอะไร และถ้าคนอยู่ในเหตุการณ์นั้น ตนเอง จะเป็นเช่นใด เช่น การสอนเรื่องการเคารพซึ่งกันและกัน ผู้สอนต้องการฝึกฝนการไม่แสดงกิริยาและวาจาดูหมิ่น ผู้อื่น ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปัน มีส่วนร่วมและ

เสนอแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิ การใช้ของส่วนรวมด้วยการเจรจาไกล่เกลี่ย การเจรจาต่อรอง การปฏิบัติตนเป็นผู้มีวินัยในตนเอง เป็นต้น มีขั้นตอนสำคัญ 9 ขั้นตอน คือ

3.1 ขั้นกำหนดปัญหา หรือประเด็นที่จะนำมาสู่การแสดง ควรเลือกปัญหาที่ไม่ซับซ้อนมากนัก และควรเกี่ยวข้องกับประเด็นหรือวัตถุประสงค์เดียวกันเท่านั้น

3.2 ขั้นเลือกผู้แสดง ครูและผู้เรียนอาจร่วมกันเลือกผู้แสดงว่าใครควรสวมบทบาทใด อาจให้ผู้เรียนอาสาสมัครเองก็ได้หรือบางครั้งครูอาจมีเงื่อนไขในการเลือกผู้แสดงเพื่อความเหมาะสม

3.3 ขั้นจัดฉากและกำหนดขอบเขตของบทบาท การแสดงบทบาทสมมติต้องการจัดฉากเพียงเล็กน้อย ส่วนบทนั้นจะไม่มีเตรียมบทอย่างเป็นทางการ บทบาทนั้นถือเป็นอิสระของผู้แสดง

3.4 ขั้นเตรียมผู้สังเกตการณ์ ครูต้องมอบหมายกิจกรรมระหว่างชมแก่ผู้สังเกตการณ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มิใช่ชมโดยไม่มีจุดหมาย

3.5 ขั้นแสดง ผู้แสดงทุกคนแสดงบทบาทที่ได้รับมอบหมาย โดยการแสดงอารมณ์ ความรู้สึกของตนออกมาอย่างเต็มที่ เพราะผู้แสดงและผู้ชมจะเข้าใจเหตุการณ์มากยิ่งขึ้น

3.6 ขั้นอภิปรายและการประเมินผล ผู้แสดงมีโอกาสที่จะแสดงเหตุผลทัศนคติของตนได้ว่าทำไมจึงแสดงบทบาทหรือความรู้สึกเช่นนั้น การอภิปรายจะช่วยให้เกิดความคิดกว้างไกลขึ้น

3.7 ขั้นแสดงเพิ่มเติม เพื่อให้เหตุการณ์มีทางออกนอกเหนือจากที่แสดงไปแล้ว เช่น บางครั้งเมื่ออภิปรายจบลง กลุ่มอภิปรายเห็นทางออกของเหตุการณ์นั้น หรือมีวิธีการแก้ปัญหาในแนวใหม่ อาจแสดงเพิ่มเติม อาจแสดงเพิ่มเติมเพื่อดูผลว่าจะเกิดอะไรขึ้นถ้าเป็นทางออกใหม่

3.8 ขั้นอภิปรายและประเมินผลอีกครั้ง กลุ่มอภิปรายและประเมินผลอีกครั้งเกี่ยวกับการแสดง อาจมี

การเปรียบเทียบครั้งแรกและครั้งหลังว่าแตกต่างอย่างไร พร้อมกับหาข้อสรุปที่ทุกฝ่ายยอมรับ

3.9 ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุปเป็นหลักการ สรุปเรื่องราวที่ได้ศึกษาไป อาจให้ผู้แทนกลุ่มสรุปการอภิปรายของกลุ่มตนว่าเป็นอย่างไรเพื่อให้ผู้เรียนกลุ่มอื่นๆ มีความคิดกว้างขึ้น

4. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เกมจำลองสถานการณ์ ช่วยให้ผู้เรียนเผชิญกับสภาพที่เหมือนจริง ทั้งยังเป็นการฝึกให้ผู้เรียนเคารพในกฎ กติกา การมีน้ำใจนักกีฬา การทำงานเป็นกลุ่ม รวมทั้งความสนุกสนานจากการแข่งขัน การชิงไหวชิงพริบอีกด้วย เช่น การสอนเรื่องพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ผู้สอนต้องการฝึกฝนให้เคารพข้อตกลง กติกา กฎ ระเบียบในห้องเรียนและสถาบันการศึกษา การใช้สิ่งของ เครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ของส่วนรวม การดูแลรักษาส่งของ เครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ของส่วนร่วม เป็นต้น มีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน คือ

4.1 ขั้นแนะนำ ผู้สอนเสนอหัวข้อที่จะเรียนแก่ผู้เรียน จากนั้นจะให้แนวคิดหรือมโนคติหลักๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่มีอยู่ในบทเรียน เพื่อเป็นการปูพื้นความรู้ในเรื่องที่จะเรียน

4.2 ขั้นการเข้าร่วมกิจกรรม ผู้สอนแนะนำผู้เรียนเกี่ยวกับกติกา บทบาท วิธีการเสียก่อน จากนั้นก็แบ่งกลุ่มผู้เรียนเพื่อร่วมกิจกรรมต่อไป ส่วนผู้สอนทำหน้าที่แนะนำดูแลให้การปฏิบัติกิจกรรมดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ สังเกตแล้วบันทึกพฤติกรรมผู้เรียนเป็นรายบุคคล

4.3 ขั้นสรุปกิจกรรม ให้ผู้เรียนได้สรุปสิ่งที่เรียนไปแล้ว ผู้สอนอาจช่วยเหลือผู้เรียนในการสรุป โดยเน้นในเรื่องต่างๆ เช่น สรุปเหตุการณ์และความคิดเห็น วิเคราะห์กระบวนการที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรม เปรียบเทียบบทเรียนจากสถานการณ์จำลองกับโลกแห่งความเป็นจริง

5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการแก้ปัญหา ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกความสามารถทางสติปัญญา โดยเฉพาะในเรื่องของการคิด คือ คิดอย่างมีระบบ คิดอย่างมีเหตุผล ไม่หลงงมงาย หรือเชื่ออะไรง่าย ๆ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีข้อมูลสนับสนุน การฝึกแก้ปัญหา จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยในระดับสูง คือ ทักษะทางสติปัญญา และยังเน้นทักษะการตัดสินใจอีกด้วย เช่น การสอนเรื่องความปรองดอง สมานฉันท์ ผู้สอนต้องการฝึกฝนให้รู้จักความหลากหลายทางสังคม และวัฒนธรรมในท้องถิ่น การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การพึ่งพาซึ่งกันและกัน ความขัดแย้งในภูมิภาคของตนและแนวทางการแก้ปัญหาโดยสันติวิธี เป็นต้น มีขั้นตอนสำคัญ 5 ขั้นตอน คือ

5.1 ขั้นการกำหนดปัญหาและการวิเคราะห์ปัญหา ผู้สอนหรือผู้เรียนอาจร่วมกันหยิบยกปัญหาหรือประเด็นที่น่าสนใจมาเสนอต่อกลุ่มผู้เรียน ปัญหาที่จะนำมาศึกษานี้อาจมาจากแหล่งต่าง ๆ

5.2 ขั้นการตั้งสมมติฐาน ผู้เรียนพยายามใช้ความรู้ประสบการณ์ ตลอดจนมโนคติ หลักการ ฯลฯ ที่ได้เรียนมาแล้วมาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดในกลุ่มว่า สาเหตุของปัญหานั้นเกิดจากอะไร เป็นการทำนายและให้คำตอบมาก่อน แล้วจึงหาทางพิสูจน์ว่าคำตอบที่คิดกันขึ้นมานั้นมีความถูกต้องอย่างไร

5.3 ขั้นการเก็บและการรวบรวมข้อมูล เป็นการพิสูจน์ว่าสมมติฐานที่ตั้งไว้มีความถูกต้องประการใด อาทิ ห้องสมุด การสัมภาษณ์ ตำราเรียน การสังเกตงานวิจัย ทัศนศึกษา การทดลอง สถิติ ฯลฯ

5.4 ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้เรียนนำข้อมูลมาพิจารณาว่าน่าเชื่อถือหรือไม่ประการใด เพื่อนำไปพิสูจน์ข้อสมมติฐานอีกทีหนึ่ง

5.5 ขั้นการสรุปผล ตั้งเป็นกฎเกณฑ์หรือหลักการต่อไป

6. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการสืบสวนสอบสวน ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ฝึกเป็นคนช่างสังเกตช่างสงสัย เพื่อจะได้เพียรพยายามหาข้อมูลมา

ขจัดความสงสัย เช่น การสอนเรื่องยึดมั่นในศาสนาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ผู้สอนต้องการฝึกฝนให้รู้จักการใช้สินค้าไทย การดูแลโบราณสถานและโบราณวัตถุ การรักษาสาธารณสมบัติ การปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีการปฏิบัติตนตามพระราชจริยวัตร และพระจริยวัตรพระบรมราโชวาท และการทรงงาน เป็นต้น มีขั้นตอนสำคัญ 6 ขั้นตอน คือ (สิริวรรณ ศรีพหล, 2549 อ้างถึงใน Edwin Fenton)

6.1 ขั้นการกำหนดปัญหา โดยพิจารณาจากข้อมูล

6.2 ขั้นการกำหนดสมมติฐาน เพื่อเป็นแนวทางพิสูจน์คำตอบ

6.3 ขั้นการพิจารณาข้อสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่ามีความถูกต้องสมเหตุผลเพียงใด

6.4 ขั้นการรวบรวมข้อมูลโดยการกำหนดว่าข้อมูลใดที่จำเป็นสำหรับการพิสูจน์สมมติฐานและลงมือเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

6.5 ขั้นการวิเคราะห์ การประเมิน และการแปลความข้อมูล พิจารณาว่าข้อมูลนั้น ๆ มีความเกี่ยวข้องกับปัญหาที่จะตอบหรือไม่ มีความทันสมัย และน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

6.6 ขั้นการทดสอบข้อสมมติฐานจากข้อมูลที่หามาได้ มาทดสอบสมมติฐานว่าถูกต้องหรือไม่ แล้วสรุปคำตอบในลักษณะที่เป็นหลักการทั่วไป

ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล (2556, หน้า 6-16) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอนความเป็นพลเมืองสู่การปฏิบัติ มีดังนี้

1. ฝึกการเคารพกติกา ให้ผู้เรียนตกลงกติกาในการอยู่ร่วมกัน โดยให้มีการประเมินผลการเคารพกติกาเป็นระยะ ๆ และสรุปผลเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนประเมินตนเองว่าละเมิดกติกาข้อใด เพราะเหตุใด และจะพัฒนาตนเองอย่างไรให้สามารถปฏิบัติตามกติกาข้อนี้ได้ โดยกิจกรรมนี้จะทำให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงการเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้วยการไม่ละเมิดกติกาที่ตัวเอง หรือสังคมกำหนดขึ้น

2. ฝึกการเคารพสิทธิผู้อื่น ตั้งคำถามว่า “คุณเคยถูกละเมิดสิทธิอะไรบ้าง” และ “คุณเคยละเมิดสิทธิ/กติกาอะไรบ้าง” เป็นการชี้ให้เห็นว่าสาเหตุส่วนใหญ่ของการละเมิดสิทธิผู้อื่น เกิดจากตัวเรา ดังนั้นถ้าเริ่มแก้ไขที่ตัวเราด้วยการเคารพสิทธิของผู้อื่นปัญหาเรื่องการถูกละเมิดสิทธิก็จะหมดไป

3. ฝึกการเคารพความแตกต่าง ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มประมาณ 8-15 คน กำหนดประเด็นปัญหาให้แต่ละกลุ่มระดมสมองในการวิจารณ์ประเด็นปัญหานั้น โดยกำหนดกติกาเมื่อมีผู้แสดงความคิดเห็นสมาชิกคนอื่น ๆ ต้องฟังอย่างตั้งใจ ห้ามเถียง ห้ามโต้แย้ง แต่ถามได้ จากนั้นให้สรุปความคิดเห็นเป็นภาพรวมของกลุ่มแล้วนำเสนอหน้าชั้นเรียน

4. ฝึกการเคารพหลักความเสมอภาค มอบหมายให้ผู้เรียนไปสัมภาษณ์คนที่ตนคิดว่ามีฐานะด้อยกว่า หรือ

ตารางที่ 2 การจัดการเรียนรู้พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

หลักการการจัดการเรียนรู้ตามวิถีประชาธิปไตยของนักวิชาการ	การจัดการเรียนรู้พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักวิชาการ		การสังเคราะห์การจัดการเรียนรู้พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย
ลิขิต ชีรเวคิน (2536, หน้า 10)	สิริวรรณ ศรีพหล (2552, หน้า 37-51)	ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล (2556, หน้า 6-16)	
1. การสร้างให้เกิดความรู้ความเข้าใจ (Cognitive domain)	1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการสาธิต ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเกิดมโนคติความคิด และเข้าใจหลักการ	5. ฝึกการฟังพาดตนเอง	1. การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ (Cognitive domain)
	5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการแก้ปัญหา ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกความสามารถทางสติปัญญา โดยเฉพาะในเรื่องของการคิด คือ คิดอย่างมีระบบ คิดอย่างมีเหตุผล	4. ฝึกการเคารพหลักความเสมอภาค	ด้านพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย โดยการสาธิตกระบวนการ การแก้ปัญหาในการฟังพาดตนเองโดยยึดหลักความเสมอภาคที่เน้นการคิดขั้นสูง (ปัญญาธรรม)

นำเสนอ Clip VDO ที่สะท้อนความคิด ความเป็นอยู่ หรือการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่มีฐานะ หรือสถานภาพที่แตกต่างกัน แล้วชี้ให้เห็นถึงความมีมนุษย์ที่มีสิทธิโดยเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคกัน

5. ฝึกการฟังพาดตนเอง ใช้วิธีการเช่นเดียวกับการฝึกการเคารพความแตกต่าง โดยผู้สอนเป็นเพียงผู้ชี้แนะให้เห็นว่าปัญหาทุกอย่างเกิดขึ้นจากการกระทำหรือความคิดของตัวเอง ปัญหาทุกอย่างจึงแก้ไขได้ด้วยตัวเรานั่นเอง

6. ฝึกความรับผิดชอบต่อสังคม ตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วให้นักศึกษาพูดถึงคนหรือใครบ้างที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ โดยผู้สอนชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันของคนในสังคม จากนั้นมอบหมายกิจกรรมหรือโครงการ

หลักการการจัดการเรียนรู้ ตามวิถีประชาธิปไตยของ นักวิชาการ	การจัดการเรียนรู้พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ของนักวิชาการ		การสังเคราะห์ การจัดการเรียนรู้พลเมืองดี ตามวิถีประชาธิปไตย
	ลิขิต วีรเวติน (2536, หน้า 10)	สิริวรรณ ศรีพหล (2552, หน้า 37-51)	
2. การสร้างทักษะ ในการเป็นพลเมือง (Psychomotor domain)		4. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการใช้เกมจำลองสถานการณ์ ช่วย ให้ผู้เรียนเผชิญกับสภาพที่เหมือนจริง ทั้งยังเป็นการฝึกให้ผู้เรียนเคารพในกฎ กติกา การมีน้ำใจนักกีฬา	2. การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะ (Psychomotor domain) ด้านพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย โดยการใช้เกมจำลองสถานการณ์ การสืบสวนสอบสวน ในการเคารพกติกา ข้อตกลงการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นที่เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม (สามัคคีธรรม)
		6. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการสืบสวนสอบสวน ผู้เรียนได้ เรียนรู้ด้วยตนเอง ฝึกเป็นคนช่างสังเกต ช่างสงสัย เพื่อจะได้เพียรพยายามหา ข้อมูลมาจัดความสงสัย	
3. การสร้างทัศนคติหรือ เจตคติต่อประชาธิปไตย (Affective domain)		2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยอภิปราย ผู้เรียนสามารถพัฒนา ความรู้ของตนในระหว่างอภิปราย	3. การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทัศนคติ (Affective domain) ด้านพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย โดยการอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ ในการเคารพความแตกต่างและรับผิดชอบต่อสังคมที่เน้นอารมณ์และความรู้สึก (การวชรรม)
		3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการแสดงบทบาทสมมติ ส่งเสริม ผู้เรียนให้แสดงพฤติกรรมหรือบทบาท ต่างๆ กันไปตามบทบาทที่กำหนดไว้ใน เหตุการณ์	

จากตารางที่ 2 การจัดการเรียนรู้พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย เป็นแนวทางหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับครูผู้สอนในการพัฒนาให้เยาวชนไทยเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมไทยใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ความเข้าใจ ที่เน้นการคิดขั้นสูง 2) ด้านทักษะที่เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม และ 3) ด้านทัศนคติที่เน้นอารมณ์และความรู้สึก เพื่อเสริมสร้างผู้เรียนให้มีความเป็นไทย รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา เทิดทูนพระมหากษัตริย์ มีส่วนร่วมในการเมือง การปกครองอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปรองดองสมานฉันท์ ความมีวินัยในตนเองท่ามกลางสังคมแห่งความหลากหลายและจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ซึ่งสอดคล้องกับ Hess and Therney (1973, หน้า 149) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีต่อพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนไม่ว่าจะเป็นประเทศใด ระดับชั้นใดหรือโรงเรียนใดจะมี

ทัศนคติต่อโมทัศน์ประชาธิปไตยเหมือนกัน 2) ความสนใจทางด้านการเมืองของนักเรียนที่ต่างเพศ ต่างระดับชั้นและต่างโรงเรียนกันจะเหมือนกัน 3) ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างชั้นของนักเรียนและทัศนคติที่มีต่อโมทัศน์ทางด้านการประชาธิปไตยหรือความเชื่อในหลักของประชาธิปไตย 4) ความคิดของนักเรียนเกี่ยวกับการจัดดำเนินการของโรงเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติที่มีต่อกิจกรรมทางการเมืองหรือภาพพจน์การเป็นพลเมืองดี ดังนั้นการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมนี้ครูผู้สอนจำเป็นต้องจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ความรู้รวมถึงรู้จักการลงมือปฏิบัติ (Action) ที่มีความหมายและมีคุณค่าแก่ผู้เรียนอย่างแท้จริงสืบต่อไป

บทสรุป

อย่างไรก็ตาม ความเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยจะพัฒนาไปได้นั้น ประชาชนต้องมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีในระบอบประชาธิปไตยดังที่ได้กล่าวมา เพราะเมื่อประชาชนรู้จักสิทธิหน้าที่ และเสรีภาพ

ตามระบอบประชาธิปไตยแล้ว ก็จะส่งผลให้ประชาชนสามารถใช้อำนาจของตนได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้การพัฒนาประชาธิปไตยในเด็กและเยาวชนจำเป็นต้องฝึกฝนให้ผู้เรียนมีความเป็นไทย รักษาดี ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความปรองดอง สมานฉันท์ ความมีวินัยในตนเอง อันเป็นเป้าหมายสำคัญในการจัดการเรียนรู้พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย 3 ด้าน ได้แก่ 1) รู้จักความเคารพซึ่งกันและกัน (คารวธรรม) 2) รู้จักการแบ่งปัน ร่วมงานกัน และประสานงานกัน และ 3) รู้จักมีความเชื่อมั่นในวิธีการแห่งปัญญา (ปัญญาธรรม) โดยอาศัยเนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมให้ผู้เรียนคิดเป็น รู้จักเลือก รู้จักตัดสินใจ และรู้จักใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาแทนการใช้กำลังความรุนแรงรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งยังเป็นเกาะป้องกันทำให้ไม่ถูกชักจูงและถูกครอบงำความคิดและพวกพ้องให้กระทำการในสิ่งที่ไม่เป็นผลดีกับสังคมและประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล. (2556). *คู่มือการจัดกิจกรรมในรายวิชาเพื่อสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. ใน เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรม. (2552). *พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 24 มกราคม 2530*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2536, 17 กรกฎาคม). *การศึกษาและการพัฒนาประชาธิปไตย*. มติชน, หน้า 10.
- สาโรช บัวศรี. (2541). *พื้นฐานการเมืองและการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2558). *คู่มือพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.

- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). *แนวทางการใช้คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). *พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สิริวรรณ ศรีพหล. (2549). การสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาวิทยาการสอนหน่วยที่ 10*. นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2552). *การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Robert, H., & Therney, J. (1973). *The Development of Political Attitudes in Children*. Chicago: Aldine.